

8-26-2020

WIND-RELATED ANEMONYMS AND METEONYMS IN FRENCH AND UZBEK LANGUAGES

Muborak Khafizovna Khamidova
base doctoral student, BSU

Follow this and additional works at: <https://uzjournals.edu.uz/buxdu>

Part of the [Linguistics Commons](#)

Recommended Citation

Khamidova, Muborak Khafizovna (2020) "WIND-RELATED ANEMONYMS AND METEONYMS IN FRENCH AND UZBEK LANGUAGES," *Scientific reports of Bukhara State University*. Vol. 4 : Iss. 4 , Article 10.
DOI: 10.52297/2181-1466/2020/4/4/10
Available at: <https://uzjournals.edu.uz/buxdu/vol4/iss4/10>

This Article is brought to you for free and open access by 2030 Uzbekistan Research Online. It has been accepted for inclusion in Scientific reports of Bukhara State University by an authorized editor of 2030 Uzbekistan Research Online. For more information, please contact sh.erkinov@edu.uz.

УДК: 81.373.225

**ФРАНЦУЗ ВА ЎЗБЕК ТИЛЛАРИДА ШАМОЛ БИЛАН БОҒЛИҚ АНЕМОНИМ ВА
МЕТЕОНИМЛАР**

**АНЕМОНИМЫ И МЕТЕОНИМЫ, СВЯЗАННЫЕ С ВЕТРОМ, НА
ФРАНЦУЗСКОМ И УЗБЕКСКОМ ЯЗЫКАХ**

**WIND-RELATED ANEMONYMS AND METEONYMS IN FRENCH
AND UZBEK LANGUAGES**

Хамидова Муборак Хафизовна

БухДУ таянч докторанти

Khamidova Muborak Khafizovna

base doctoral student, BSU

Аннотация. Мақолада шамол билан боғлиқ табиий ҳодисалар, офатлар номини ифодаловчи сўзлар – анемонимларнинг келиб чиқиши омиллари, тил ва нутқда шаклланиши, қўлланиши ҳақида фикр юритилган. Шунингдек, шамол кучи, давомийлиги ва йўналишини атовчи метеонимлар ёритилган. Ўрни келганда француз ва ўзбек тилларида қўлланувчи айрим анемоним ва метеонимлар кўрсатилиб, уларга хос универсалияларга муносабат билдирилган.

Таянч сўзлар: ономастика, анемоним, метеоним, деопоэтоним, тил, нутқ, лингвистика, лингвокультурология, лугат, шамол.

Аннотация. В статье рассматриваются природные явления, связанные с ветром, слова, обозначающие названия бедствий, - факторы возникновения анемонимов, их образование и использование в языке и речи. Также рассматриваются метеонимы, обозначающие силу, продолжительность и направление ветра. Кстати, показаны некоторые анемонимы и метеонимы, используемые во французском и узбекском языках, и рассмотрены их специфические универсалии.

Ключевые слова: ономастика, анемоним, метеоним, деопоэтоним, язык, речь, лингвистика, лингвокультурология, словарь, ветер.

Abstract. The article deals with natural phenomena associated with wind, words that denote the names of disasters, factors of anemonyms, their formation and use in language and speech. In addition, meteonyms denoting the strength, duration and direction of the wind are considered. By the way, some anemonyms and meteonyms used in French and Uzbek languages are shown, and their specific universals are considered.

Key words: onomastics, anemonyms, meteonymy, deopoetonymy, language, speech, linguistics, lingvoculturology, dictionary, wind.

Кириш. Барча тилларда бўлгани каби ўзбек тилида ҳам табиий офатлар номини ифодалаб келувчи махсус лексика шаклланиган. Улар “анемонимлар” деб юритилади. Анемонимлар инсон ҳаёти учун хавф-хавотир соладиган табиий ҳодисаларнинг номи ҳисобланади. Бундай сўзлар ўзига хос мураккаб тизимга эга.

Асосий қисм. Анемонимларнинг келиб чиқиши ва ривожланишига аждодларимизнинг яйлов чорвачилиги, деҳқончилик билан боғлиқ турмуш тарзи асосий омил бўлган. Дастлаб кўчманчи чорвадорлик, кейинчалик ўтроқ деҳқончилик билан мунтазам шуғулланиб келган аждодларимизнинг жисмоний ва иқтисодий фаолияти кўпинча очиқ ҳавода кечганлиги туфайли ҳар томонлама хавфли айрим табиий ҳодисалардан эҳтиёт бўлишга, уларнинг фаслларга қараб ритмик такрорланиш мавсумини билишга ва белгилаб олишга ҳаракат қилганлар. Шу асосда тилимизда шамол, қор, ёмғир, кўчки, туман ва ҳоказо каби турли табиат ҳодисалари номини ифодаловчи сўзлар пайдо бўлган. Масалан, тилимизда шамолни тури, ҳолати, йўналиши, эсиш ўрни ва тезлигига кўра номлашдан ҳосил бўлган шабада, ел, насим, бўрон, тўфон, довул, елвизак, гармсел, қуён, тўзон, изгирин сингари қатор лексик бирликлар мавжуд. Улар орасида шамол сўзи доминанта сифатида намоён бўлади.

TILSHUNOSLIK

Ўзбек тилида шамолларнинг номлари кўпинча аниқловчи орқали содда ва мураккаб кўринишидаги аниқловчили бирикмалар орқали қўлланиши кўп кузатилади:

Содда сифатловчи аниқловчи бирикма кўринишида	Мураккаб сифатловчи аниқловчи бирикма кўринишида	Содда қаратқич аниқловчи бирикма кўринишида	Мураккаб қаратқич аниқловчи бирикма кўринишида
бебош шамол	аччиқ совуқли бўралаган шамол	Афғон шамоли	баҳорнинг эрка шамоли
безовта шамол	бемаҳал эсган шамол	баҳор шамоли	кеч кузнинг аччиқ шамоли
бўйдоқ шамол	боғма-боғ ошиб эсаётган шамол	вентелятор шамоли	тонгнинг тароватли шамоли
вахший шамол	енгил оромбахш шамол	газнинг шамоли	
гув-гув шамол	илиқ ғарбий шамол	даврлар шамоли	
дайди шамол	ичкарига урган шамол	дала шамоли	
енгил шамол	майин эсаётган шамол	дарё шамоли	
ёвуз шамол	нафасни қайтарадиган шамол	дашт шамоли	
ёқимли шамол	ногоҳ кўпган ваҳший шамол	денгиз шамоли	
ёқимсиз шамол	очик эшиқдан эсган шамол	йиллар шамоли	
жинни шамол	салқин нам шамол	куз шамоли	
зарарли шамол	тўсатдан эсган шамол	кузак шамоллари	
илиқ шамол	ташқаридан эсган шамол	мезон шамоли	
иссиқ шамол	тўсатдан турган шамол	субҳидам шамоли	
кечки шамол	хафиф бир шамол	тақдир шамоли	
кечаги шамол	ўралиб ҳаракат қилувчи кучли шамол	тонг шамоли	
кучли шамол	Қибладан эсган шамол	тоғ шамоли	
майин шамол	кум аралаш буралиб кўтарилиувчи қаттиқ шамол	шамол тегирмони	
муздек шамол	кутириб эсган шамол	шамол эрозияси	
мавсумий шамоллар	Ғарбдан эсган шамол	шамол тўлкини	
нам шамол	«ғир» этган шамол	шамолнинг босилиши	
намхуш шамол		шамолнинг зўрайиши	
оромбахш шамол		шамолнинг йўналиши	
салқин шамол		шамолнинг кучайиши	
совуқ шамол		шамолнинг кучи	
тентак шамол		шамол оқими	
тўлкинли шамол		шамолнинг тиниши	
уюрма шамол		шамол туриши	
шарқий шамол		шамолнинг тўзғитиши	
шимолий шамол		шамолнинг тўхташи	
шиддатли шамол		шамолнинг шиддати	
эрталабки шамол		шамолнинг чайқатиши	
ўткинчи шамол		шамолнинг кудрати	
қайноқ шамол		шамолнинг кутуриши	
қаттиқ шамол		шамол кўзғалиши	
қуруқ шамол		шамолнинг хуштаги	
қутурган шамол		шимол шамоли	
қуюнли шамол		чўл шамоли	
ғир-ғир шамол		юрт шамоли	
ғуриллаган шамол			

Шамолнинг табиий офат сифатида мавжуд бўлган бўрон, тўфон, довул сингари кўринишлари бўйича номланиши “анемоним” ҳисобланса, уларнинг кучига қараб номланиши “метеоним” саналади. [4; 9]. Биргина метеоним шамолнинг иккита хусусиятини англатиб келиши мумкин.

Ўзбек метеонимлари атмосфера, унинг белги-хусусиятлари, табиий ритмига доир географик билимлар тизими мавжудлигини ўзида намоён этади.

Табиат фаслларининг номлари ва белгилари аниқ бўлгани каби ҳар бир фаслга хос табиий ҳодисаларнинг номлари ҳам аниқланган. Жумладан, қор, қиров, муз, совуқ, изғирин қишга, хазонрезги кузга, пишиқчилик, гармсел ёзга, бойчечак ва лола униши эса баҳорга хос ҳодисалардир.

Эътиборли томони шундаки, халқ орасида фаслларнинг умумий атамага айланган ўз номлари ҳам борки, улар замонавий номланишига тўлиқ мос келмайди. Масалан, баҳман,

TILSHUNOSLIK

ялдо, аҳман-дахман, қантар кабилар йилнинг энг совуқ даврларини англатиб, қиш мавсумининг декабрь-январь ойларига тўғри келади.

Метеонимлар кўпроқ тилда об-ҳавонинг ҳолатини, унинг булутлилик, совуқ ёки илқлик даражасини, атмосферанинг кўринишини, турли атмосфера ҳодисаларини акс англаувчи атама ва тушунчалардан иборат. Улар орқали тилнинг ўзига хос нозиклиги, одамларнинг теварак-атрофни кузатувчанлиги, оламни билишга қизиқуви, билиш қобилияти намоён бўлади.

Айтиш керакки, ўзбекона тил маданиятида шамоллар номларининг универсал ва ўзига хос хусусиятларини аниқлашга, атама ва номенклатура белгиларининг тушунчаларини фарқлашга эътибор азалдан кучли. Қолаверса, ҳозирги пайтда замонавий тилшунослик фани одамларнинг ўз атрофидаги воқеликни билиш хусусияти, ақлий фаолият механизмларига қизиқиши ортиб бораётгани туфайли янада ривож топиб бормоқда. Шунга кўра, тилимиздаги анемоним ва метеонимларнинг ўзига хос хусусиятларини турли тизимли тиллардаги худди шундай лисоний бирликлар билан қиёсий ўрганиш мумкин. Чунки таққосланадиган тиллар ҳамиша умумий универсаллардан ташқари ўзига хос бўлган белгиларни ҳам очиб беради.

Барча тилларда шамол турларини номлашда уларнинг номенклатура белгилари сифатида кўпроқ кучлилиги, тезлиги, барқарорлиги ва йўналиши эътиборга олингани кузатилади.

Л.З.Прох томонидан махсус “Шамоллар луғати” тузилган бўлиб, унда дунё шамолларининг 1405 номи дунёнинг 59 тилида 1845 та ёзувда қайд этилган. Шулардан энг кўпини француз тилидаги шамол номлари ташкил қилган. Ундан сўнгги ўринларни рус ва инглиз тилидаги шамол номлари эгаллаган. [6].

Сир эмаски, ўзбек тилида шамолнинг насим, шабада, тайфун каби айрим номлари мустамлакачилар тилининг ўзаро таъсири натижасидир.

Олам манзарасини тўлиқ тасаввур қилишда шамоллар номларини билишнинг ўз аҳамияти бор. Бу ўринда яна тилнинг география, иқлим, этимология, тафаккур, атрофдаги ҳақиқат билан узлуксиз муносабатда эканлигини, яқинлигини ҳис этиш мумкин. [7].

Шамол номланишларига ҳар бир минтақадаги атмосферанинг умумий ҳолати, мамлакатнинг жуғрофий жойлашуви, у ердаги дарё, денгиз ва океанлар, ҳудуд рельефи ҳам таъсир кўрсатган. Шунингдек, бу шамол режимининг хилма-хиллигига ҳам боғлиқ.

Ўзбек элининг иқлими, жуғрофий жойлашуви, тоғ ва чўл зоналаридан иборатлиги, қишда куруқ совуқ, ёзда иссиқ ҳаво оқими туфайли бу ердаги шамол номларида шу белгилар кўринади. Шунинг учун ўлкамизда кучли шамоллар, кучли бўронлар кўп ва доимий рўй бермайди. Чўлли ҳудудларга нисбатан тоғли ҳудудларда шамол кучли бўлмайди. Тоғлар уларни тўсиб қолади. Яна бундай жойларда намроқ иқлим кузатилади.

Шамоллар турли хил хусусиятларга кўра бир неча хил номлар билан кўрсатилади:

1. Кучига кўра шамол номлари: а) шиддатли, қўрқинчли, кучли эсувчи шамоллар: бўрон, тўфон, довул; б) кучсиз, сокин эсувчи шамоллар: шамол, шабада, ел, насим.

2. Кучининг давомийлигига кўра шамол номлари: кучли шамол, шиддатли шамол, яланғоч шамол.

3. Йўналишининг доимийлигига кўра шамол номлари: тоғ шамоли чўл шамоли, дарё шамоли, денгиз шамоли, ўзгарувчан шамол.

Сувликлар (арик, дарё, денгиз, уммон) ўзан ва қирғоқларида шамолнинг икки тури ажралиб туради: тўлқин шамоли, оқим шамоли каби.

Умуман айтганда, куч ва тезлик, давомийлик, йўналиш шамол номланишидаги асосий параметрлардир.

Шамолнинг кучи унинг тезлигига боғлиқ. Бу жиҳатдан у “кучли шамол” ҳамда “кучсиз шамол” каби икки муҳолифат гуруҳда намоён бўлади. Улар яна кучининг доимийлиги ва давомийлиги параметрлари асосида довул, шабада, бўрон, тайфун ва бошқа шамол турларига ажратилади.

Шамолнинг йўналиши уфққа, Ер сайёрасининг кутбларига, дунё томонларига қараб белгиланади. Масалан, жанубдан эсган шамол, шимол шамоли, қибладан эсган шамол каби,

шарқдан эсаётган шамол, денгиздан эсаётган совук ва нам шамол каби.

Француз анемонимларини ўрганган Г.С.Доржиеванинг сўзларига кўра, шамоллар номлари нафақат минтақавий тилларнинг хилма-хиллиги ва ўзаро таъсирини, балки уларнинг яқин алоқасини ҳам акс эттиради [3, 86-93; 9]. Франция анемонимлари бу мамлакатнинг иқлими жуда хилма-хиллигини намоён этади. Бу эса унга хос жуғрофий жойлашув, рельеф, Атлантика океани ва Ўрта ер денгизи яқинлиги туфайлидир. Франция шартли равишда бешта – тоғли, шарқий, Ўрта ер денгизи, Атлантика, марказий иқлим зоналарига бўлинган. Мамлакат иқлимини белгилашда, табиийки, шамол йўналиши ва тезлиги ҳақидаги маълумот ҳам камраб олинган. Чунки шамоллар ўзи билан бирга ҳаво массасини олиб келади.

Шамол барча табиий ҳодисалар ўртасида энг кенг тарқалгани билан эътиборни тортади. “Рус ономастик терминологияси луғати”да ҳам Н.В.Подолская табиий ҳодиса ва офатлар номини ифодаловчи “анемоним” атамасининг бевосита юнонча “анемос”, яъни “шамол” сўзидан олинганини қайд этади. [5, 29]

Хуллас, анемоним онималарнинг бир тури бўлиб, табиий офат, шу жумладан, шамол, довул, тўфон кабиларнинг номларини атаб келади. Машҳур рус лексикографи В.И.Даль ҳам шамолни ҳаракат, ҳаво оқими сифатида таърифлайди.

Француз тилида шамол йўналиши билан боғлиқ шакллантирилган бир қатор анемонимлар борки, уларнинг номлари ономастикада шу халқнинг этник маданияти, жойлашув ўрнига кўра ўзига хослик касб этади. Масалан, Норде (фр. nordet ёки nord-est) – Франциянинг узоқ шимолидаги совук ва куруқ шимолий-шарқий шамол; Сюдуа (фр. sudois) – Женева кўлидан эсувчи жанубий-ғарбий шамол, Ван де севено (фр. vent de seveno) – шарқдан, тоғдан эсувчи жанубий-шарқий шамол, Пти-сен-бернар (фр. petit St.-Bernard) – Кичик Санкт Бернаддан эсадиган кучли шарқий ёки шарқий-шимолий-шарқий шамол бўлиб, асосан, Изер дарёси томон йўналади. Серюз (фр. seruse) – Сен-Рафаэль-Фрежю билан боғлиқ кучли шарқий-жанубий-шарқий шамол шулар жумласидандир. Бундан ташқари, яна шамолнинг пайдо бўлиш жойини акс эттирувчи Авал (vent d'aval) – қуйи оқим шамоли, Амон (фр. vent d'amont) – юқори оқим шамоли, Мон (фр. mont) – тоғ довонидан келувчи шарқ шамоли, Монтань (фр. montagne) – Ломен жанубидан эсадиган шамол, Премонтэ (фр. premontais) – Сен-Жервенинг довул даражасидаги жанубий-шарқий шамоли, Ван (фр. vent) – жанубий ёки жанубий-ғарбдаги нам ҳаводан иборат кучли шамол кабилар/ [3].

Франция рельефининг ўзига хос хусусияти сабабли Бюес (фр. buesh), Валэ (фр. valais), Везин (фр. vesine) – водий шамоли; Марен (фр. marin), Маринада (катол. marinada) – денгиз шамоли; Морже (фр., нем. morget) – тунги қирғоқ шимолий шамоли; Понтиас – тунги тоғ этаги шамоли; Рузо (фр. gouseau) – Перти довонидан эсувчи тонги шарқий тоғ шабадаси. [3].

Келтирилган мисоллар шамолларнинг номлари келиб чиқишига ороним, ойконим, хороним ва гидронимлар ҳам таъсир қилганлигини англатади.

Франция релефининг ўзига хослиги, яъни турли пасттексиклар, тоғ ва довонлар, денгиз, дарё ва кўллар қирғоқларининг бир-бирига туташидан ҳосил бўлганлиги учун тез-тез эсиб турадиган маҳаллий шамолларнинг пайдо бўлишига қулай шароит яратган. Шунинг учун ҳудудда денгиз, дарёлар ва уларнинг қирғоқлари шамолу шабадаси, тоғ шамоллари энг кенг тарқалган.

Француз тилида оронимик хусусиятли Альбертвилль, альбервилль (фр. albertville) – Албервилль водийсининг куруқ шимолий-ғарбий шамоли; Арденн шамоли (фр. vent d'ardennes), Вож, вогец (фр. vosges) – Ненсидаги шарқий шамол каби номлар ҳам учрайди. [3]. Ўзбек тилидаги “афғон шамоли” ҳам худди шундай оронимик хусусиятли анемонимлардан биридир.

Шунингдек, француз тилида хоронимлардан, яъни Франция ва унга кўшни бўлган мамлакатларнинг номлари орқали ясалган анемонимлар ҳам учрайдики, бунга Италия чегараларидан эсувчи Ван д'итали (фр. vent d'italie), Испания номи билан боғлиқ Ван д'эспань (фр. vent d'Espagne), Пруссия номига туташ Ван прюссьен (фр. vent prussien) шамоллари номини мисол қилиш мумкин. [3].

Гренобль (фр. vent de Grenoble), Борделе (фр. bordelais), Авр (голл. abra “сув”) [3] каби анемонимлар *ойконим ва гидронимлар таъсирида келиб чиққани сезилади*.

Анемонимларнинг яна бир хусусияти шундаки, улар вақт тушунчаси билан боғланади. Жумладан:

1. Кун (сутка) вақти: тонг шамоли, эрталабки салқин шабада, кечки салқин шамол, тун шамоли каби. Француз тилида бу жиҳатдан Матиналь (фр. matinal – эрталабки) – тонгги совуқ ва куруқ шарқ шамоли, Матиньер (фр. matinier) – эрталаб тоғ ёки дарё томонидан эсувчи совуқ ҳаволи шамол, Миджжорн (катол., прованс. mitgjorn) – куннинг ўртасида жануб томондан эсувчи мўътадил ҳолатдаги секин шамол, Мижур, мьежур (фр. miejour) – нам жануб шамоли, Морже (фр., нем. morget) – тунда кироқ бўйида эсувчи шимол шамоли [3] кабилар эътиборни тортади.

2. Фасл билан боғлиқ шамоллар: баҳор шамоли, Ҳут шамоли, ёз шамоли, куз шамоли, қиш шамоли каби. Француз тилида бу жиҳатдан Аль де марс (фр. haledemars) номли март-апрелда эсувчи шамол номи, Рюмилльян (фр. gummillien) – кузнинг илик ва ёмғирли, намчил шамоли, Суже (фр. soujet) – кузнинг тоза ҳаволи шамоли, Феклаз (фр. feclaz) – қиш шамоли, Турейо (фр. toureillo) – кучли баҳор шамоли номлари [3] қўлланади.

Шамол номлари ҳарорат белгисига кўра совуқ шамол, иссиқ шамол, илиқ шамол, этни жунжуктирувчи шамол каби бирикмалар орқали ифода этилади.

Шамол номлари куруқлик ёки намлик даражасига кўра ҳам фарқланади. Бунга кўра улар куруқ шамол, намли шамол, ёмғирли шамол, лойқали шамол, қумли шамол тарзида ажратилади.

Яна тилда учрайдиган майин шамол, қаттиқ шамол, энгил шамол кабилар ҳам шамол хусусиятларини акс эттирувчи бирикма анемонимлардир.

Француз тилидаги Аруэрг, руерг (фр. arouergue, rouergue) – кучли иссиқ ва нам шамол, Аль де марс (фр. hale de mars) – куруқ ва совуқ шамол, Аспр (фр. aspre) – юмшоқ ва майин, куруқ шамол, Брамон (фр. bramon) совуқ шамолни, Бисорт (фр. bissorte) илиқ шамолни, Бюльби (фр. boullie) – шимолдан эсувчи жуда кучли совуқ ва куруқ шамолни, Бан де дарре (фр. bent de darre) – нам, ёмғирли ғарб шамолини аташга [3] хизмат қилади.

Шамоллар номланишида ранглар иштирокини ҳам кузатиш мумкин. Жумладан, қора шамол, оқ шамол, сариқ шамол каби. Қора шамол, одатда, шимолдан эсувчи қаттиқ совуқ шамолни англатади. Сарик шамол эса қумни кўтариб эсувчи шамолга нисбатан қўлланади. Шунингдек, тошни жойидан силжитувчи, ўрнидан қўзғатиб олиб учувчи шамол тури ҳам мавжуд. Ўзбек тилида бундай шамол турига нисбатан “тошбўрон” номи қўлланади. **“Тошбўрон” сўзи форс-тожикча** тош + ёмғир сўзларининг ўзаро бирикувидан ҳосил бўлган қўшма от бўлиб, икки хил маънода қўлланади. 1. Кўчиб, бир-бирини суриб думалатиб, шиддат билан тушаётган тошлар оқими маъносида. 2. Қадимда айбдор деб ҳисобланган кишини кўкрагигача ерга кўмиб, ҳар ёқдан тош отиб қатл қилиш усули; умуман, ҳар томондан тош ёғдириб жазолаш, уриш маъносидаги тарихий сўз сифатида. [9, 160]

Француз тилида Ван-блан (фр. vent blanc), Блан, ромьер (фр. blanc, gamier), Ван де ла пуссе (фр. vent de la poussee) кабилар оқ шамолни (тоза ва очик ҳаводан иборат илиқ ва куруқ шамолни), Ван негр (фр. vent negre) ёки Ван нуар (фр. vent noir) қора шамолни, Рошбрюн (фр. rochebrune), Ор русс (фр. auge rousse) – малла, сариқ шамолни, Ор русс (фр. auge rousse) – кизил шамолни [3] билдириб келади.

Шамол – об-ҳаво ўзгаришларининг даракчисидир. У об-ҳаво ҳолатини кўрсатади. Шунга кўра, кўпинча бадий адабиётда қаҳрамон яшаётган замон ва макон ҳолатини поэтик ифодалаш мақсадида шамол номларига, шамол семиотикасига мурожаат қилинган кузатилади.

Ижтимоий ҳаётда кучли шамолларнинг одамлар ҳаётига хавф солиши, вайронагарчиликларга сабаб бўлиши, ишлаб чиқариш жараёнига, хўжалик фаолиятига, айниқса, чорвага ҳамда дехқончилик ҳосилларига зарар етказиши маълум. У туфайли дарё ва денгизлар тошиши, сув омборлари вайрон бўлиши, ҳаво ва куруқлик, сув транспорт воситалари издан чиқиши, фалокатга учраши ҳеч гапмас. Шунинг учун халқ орасида

шамолдан огоҳлантирувчи ёки шамол воситасида огоҳ этувчи мақоллар ҳам яратилган. Бунга “Шамол бўлмаса, дарахтнинг боши қимирламайди”, “Туяни шамол учирса, эчкини осмонда кўр”, “Шошган шамол билан баробар” кабиларни мисол қилиш мумкин.

Шамоллар инсон саломатлигига таъсир кўрсатиши туфайли “шамоллаш” касали юз бериши аниқланган. Лекин шамолларнинг фойдали томонлари ҳам мавжуд. Ўтмишда яратилган “шамол тегирмонлари” бунинг ёрқин далилидир. Ёзнинг иссиқ кунларида эсан кучсиз ва заиф шамоллар ҳам инсон танасига ором бахш этиши инobatга олиниб, шу тушунчалар асосида шамол берувчи бодбезак, вентилятор, конденционер каби асбоб-воситалар яратилган.

Шамол ҳаво экологиясига таъсир қилиниши инobatга олиниб, инсон яшайдиган хонасини тез-тез “шамоллатиб” туради.

Хуллас, ҳар бир тилдаги анемоним ва метеонимлар, асосан, маҳаллий аҳолининг кўп асрлик кузатувлари натижасида, теварак-атроф табиий-иқлим хусусиятларини инobatга олиб, улар ҳақида тўплаган билим ва тажрибаларини ҳаёт тарзи ва амалий меҳнат фаолияти билан боғлаб шакллантирилган. Жумладан, шамол номлари ҳам худди шундай пайдо бўлган ва тил ва нутқда ўзига хос лексик-семантик жиҳатдан қўлланиб келмоқда.

АДАБИЁТЛАР

1. Aliqulov A.G'. "El-yog'in" lug'aviy-ma'noviy guruhi (tizimi, qo'llanilishi va leksikografik talqini): Filol. fanl. nomz... diss. avtoref.- T., 2011. - 19 b.
2. Vinogradov V.V. Russkiy yazik. Grammaticheskoe uchenie o slove. - M.: Visshaya shkola, 1972. - 616 s.
3. Dorjjeva G.S. Frantsuzskie anemonimi v mejdunarodnoy onomasticheskoy terminologii. (Toponimicheskie chteniya. 2). - Ulan-Ude, 2017.
4. Dorjjeva G.S., Yazikova A.A. Motivatsionnie znacheniya baykalskix anemonimov // Vestnik Buryatskogo gosudarstvennogo universiteta. - 2016. - Vip. 5. - S.86-93.
5. Podolskaya N. V. Slovar russkoy onomasticheskoy terminologii / N. V. Podolskaya. - Moskva: Izd-vo «Nauka», 1978. - S. 29.
6. Prox L.Z. Slovar vetrov. - L.: Gidrometeoizdat, 1983. - 157 s.
7. Radchenko O.A., Zakutina N.. Dialektnaya kartina mira kak idioetnicheskii fenomen // Voprosi yazikoznaniya. - 2004. - №6. - S. 25-47.
8. Superanskaya A.V. Obshaya teoriya imeni sobstvennogo. - M.: Izd-vo LKI, 2007. - S. 368.
9. Yazikova A.A. Anemonimi v yazikovry kartine mira Sirkumbaykalskogo regiona // lingvistics_dictionary.akademic.ru //82/анемонимы. - С.101-105.
10. O'zbek tilining izohli lug'ati. 5 jildlik. 4-jild. - T.: "O'zbekiston milliy entsiklopediyasi" Davlat ilmiy nashriyoti, 2007. - 606 b.

UDC: 81.255

ИНГЛИЗ ВА ЎЗБЕК ТИЛИДА ЮКЛАМАЛАРНИ ТАРЖИМАДА БЕРИШ МУАММОЛАРИ

ПРОБЛЕМЫ ПЕРЕВОДА ЧАСТИЦЫ НА АНГЛИЙСКИЙ И УЗБЕКСКИЙ ЯЗЫКАХ

PROBLEMS OF TRANSLATION OF PARTICLES IN THE ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES

Kakhkharova Gulrukh Shavkatovna

PhD student, BSU

Аннотация. Мақолада инглиз ва ўзбек тилидаги юкламаларни таржимада сақлаш ва ифодалаш муаммолари, йўллари ҳақида фикр юритилган. Уларнинг грамматик маъно ва грамматик вазифалари таржимада қай даражада сақланиши кузатилган. Инглиз ва ўзбек тилидаги юкламаларнинг маъновий гуруҳлари орасидаги муштараклик ва фарқли хусусиятларнинг таржимага таъсири масаласи ўрганилган. Ўзбек тилидаги аффикс, сўз кўринишидаги юкламаларнинг инглиз тилидаги муқобиллари аниқланган. Уларнинг таржимада ўзига хос хусусиятлари намоён бўлиши мисоллар асосида далилланган.

Таянч сўзлар: юклама, грамматик маъно, грамматик вазифа, гап, сўз, ибора, қўшма гап, содда гап, таржима, адекватлик.